

*Weeks before the end of Simić's Laureate run, he and fellow poet Tomaž Šalamun caught up with each other over the phone 2008.*

Čarls Simić i Tomaž Šalamun

## POEZIJA KAO STALNA PROMJENA



U savremenoj poeziji, šapat često stvara veće talasanje od vikanja. Čarls Simić i Tomaž Šalamun, koji su porijeklom iz Srbije i Slovenije, bili su godinama na margini prije nego što su postigli uspjeh kod američke publike. To malo nešto (*That Little Something*), Simićevo najnovije izdanje, njegova je devetnaesta zbirka; Šalamun je do danas napisao i izdao više od trideset knjiga poezije, uključujući i najnoviju *Šuma i kaleži* (*Woods and Chalices*). Simićevo proglašenje za pjesnika laureata SAD u 2007. bilo je značajno u više pogleda – kao vrhunac

njegovog uspona do najviših položaja savremenog pjesništva, i kao znak američkog udjela u svjetskoj književnosti i njegovog rasprostranjenog uticaja na nove generacije pisaca, koji je fermentisao već decenijama. Šalamunova zvijezda uzdigla se zahvaljujući njegovoj popularnosti među mlađim pjesnicima, kao i pomoći njegovih prijatelja, uključujući i jednog pjesnika laureata.

Nekoliko nedelja pred kraj Simićevog mandata, Šalamun i on su se složili da se čuju i razmjene novosti telefonom. Jednostavno čavrljanje o vremenu prerاسlo je u razgovor koji se dugo zadržao na prošlosti, zavirio u budućnost, i koji se često pretapao u smijeh i toplinu.

Nikol Stajenberg

<sup>1</sup> Ovaj razgovor pojavio se, zajedno sa trideset četiri druga, u zborniku *BOMB: The Author Interviews* (<https://shop.bombmagazine.org/products/bomb-the-author-interviews>), 22. septembar 2008.

**Tomaz Šalamun:** Kako si, Čarli?

**Čarls Simić:** Dobro. U Nju Hempširu pada kiša. Konačno imamo dobru, solidnu ljetnju kišu.

**T. Š.:** Ovdje u Sloveniji je baš obratno. Bilo je puno kiše i danas je bolje.

**Č. S.:** Kad smo kod vremena, nedavno sam prilikom jednog čitanja morao predstaviti Čarlsa Rajta. Ponovo sam iščitavao njegove pjesme, i zapalo mi je za oko da je skoro svaka od njih vremenska prognoza. Sunčano je, oblačno je, zaduvalo je vjetar, zima je, pada poneka pahulja... Jesi li ikada kao pisac bio do te mjere opsjednut vremenom?

**T. Š.:** Ne u pisanom obliku. Ali koristim vrijeme, na neki način, kada ne želim da govorim o drugim stvarima. A to je nekakva forma, primjer engleske metode za uspostavljanje neutralnosti i distance. Ali Čarls Rajt, on sebe postavlja usred vremena, u svom dvorištu, i to vrijeme predstavlja cjelokopnu sliku.

**Č. S.:** To je zapravo stari trik. Rana poezija – Čoser, ili srednjovjekovne srpske narodne pjesme – često pominju vrijeme na početku. Zar ne? „U maju, kad poju ptice, poveo sam mladu djevu sa sobom u šetnju”, ili tako nešto. Nakon što sam pročitao Čarlsa, počeo sam primjećivati to i u svojim starim pjesama, kao da su doba dana i stanje neba nešto neizbježno u poeziji. Pa ipak, dosta sam drugačiji tip pjesnika od Čarlsa Rajta.

**T. Š.:** Po nagonu zavisim samo od svog unutrašnjeg vremena. Ne primjećujem šta je napolju. Kad se jezik probudi, ima samo sopstveno vrijeme. Onda ne znam čak ni kakvo je vrijeme oko mene. U svojoj poe-

ziji ti ne govoriš o vremenu jer sve je toliko jasno. Moguće je okusiti, čak i namirisati istoriju, a tu je i prisustvo tvoje majke, na primjer.

**Č. S.:** Da, otac mi je opsjedao raniju poeziju, ali kako starim, majka je sve više tu. U svakom slučaju, razlog što sam pomenuo vrijeme jeste valjda to što toliko pljušti kiša. Promjene vremena su van grada mnogo upečatljivije i značajnije nego u gradu.

**T. Š.:** U više navrata kazao si mi da si sada pjesnik Nju Hempšira. Tvoja „vremena” za mene su nevjerojatna. Na primjer, tvoje vrijeme je ono što si mi rekao o ocu, kako je proučavao Gurdžijeva. Ono je čak povezano i sa Paradžanovim ili Jermenijom. Ali, začudo, ne osjećam nikakvo njuhempširsko vrijeme kod tebe. Osjećam Pariz, osjećam Menhetn naravno, čak i Maribor, kada si bio u zatvoru, o čemu si napisao: „Ležao sam na podu kada mi je bilo deset godina, u zatvoru u Mariboru”, koji je u Sloveniji, odakle sam i ja.

**Č. S.:** Nisam bio u Mariboru od 1948. godine (*smije se*), ali se slažem s tobom. Nisam njuhempširski pjesnik jer mi je mašta drugdje. Moja mašta je zaokupljenija Njujorkom nego bilo kojim drugim mjestom. Ali kad živiš okružen drvećem i šumom, kao ja, ne možeš a da ne pišeš o drveću i šumama.

**T. Š.:** Ali tvoj Njujork, taj Njujork iz pedesetih godina, nestao je. Kao što je Pariz iz pedesetih nestao, a to je bio djelimično i moj Pariz. Biti u mogućnosti da te iščitavam, da iskusim kako si nosio neki odjeveni predmet i pobjegao, kako si spavao sa različitim ženama, osjetio kako je jedna žena disala, uplašio se i otišao – taj svijet više ne postoji. Ili kad si pošao u onu specijalnu okultnu knjižaru; sad sam zabora-

vio koju. Imao sam slično iskustvo u Parizu, kada sam otišao na okupljanje astrologa. Ti ljudi su se jako razlikovali, ali izgledali su kao pleme. Nekako su imali tu totemističku osnovu.

**Č. S.:** Tačno je. Specifično *taj* Njujork: ezoterični kružoci, svet koji se zanima za istočne religije, okultno i tako dalje – danas kad sam u gradu, ne poznajem nikoga koga to zanima. Kad pišem o gradu, često se sjetim podruma knjižare „Vajzer”, gdje sam proveo toliko vremena.

**T. Š.:** Da, sjećam se da nisam mogao ni gledati knjige, jer ljudi su bili tako posebni, toliko različiti.

**Č. S.:** Dozvoli da promijenim temu. Kako pišeš? Znam da voliš da se osamiš i provodiš duge vremenske periode pišući pjesmu za pjesmom.

**T. Š.:** Nekad je bilo tako. Sad mi nije potrebna izolacija. Obično pišem dok putujem. Ne pišem kad sam buržujski otac, djed, muž. Ali čim se pokrenem, kad putujem, počnem nešto da žvrljam.

**Č. S.:** Možeš li pisati u avionu?

**T. Š.:** Da, mogu. Ali s usponima i padovima i pritiskom, možda to i nije najbolje za moje srce. Ali da, pišem u avionu. Najbolje pišem kad sam anonimn: u velikom gradu, u kafiću, dok razgledam, kad zalutam. Za pravi intenzitet, idem na ona italijanska mjesta: Čivitela Ranijeri, Boljasko, u Zadužbinu Santa Madalena. Samo što je tamo toliko lijepo da postoji opasnost da poezija postane suviše estetska.

**Č. S.:** Eto, ja mogu da pišem samo kod kuće. Moram biti u svojoj sobi, u blizini kreveta, jer volim da legnem kad pišem. To je moje omiljeno mjesto. (*Smije se.*) Prije ne-

koliko godina bio sam na veoma lijepom mjestu na Mediteranu. Razmišljao sam o mnogobrojnim stvarima koje sam namjeravao uraditi tog dana, ali mi nikada nije palo na pamet da počnem pisati, jer pisanje povezujem s kućom.

**T. Š.:** I ja mogu pisati kod kuće, posebno ako sam sâm u krevetu; jezik me prosto saleti. Pritom, ne mogu pisati ništa sem onoga što kasnije objavljujem kao poeziju. Kad sam bio veoma mlad Vasko Popa mi je rekao: „Tomaže, možda i jesi dobar pjesnik, ali prestani pisati one sitne recenzije, jer ti si iz veoma male kulture. Ako to budeš i dalje radio, nikada nećeš doživjeti uspjeh kao pravi pjesnik, postaćeš *kulturnik*.” Poslušao sam ga. Osakatio me je! Sad sam invalid. Imam samo svoju poeziju, ništa više. Ali i dalje mislim da je to bio dobar savjet.

**Č. S.:** A ja sam počeo pisati poeziju na engleskom, mada mi, naravno, engleski nije bio prvi jezik. Imao sam dva jezika u glavi: engleski i srpski. Dobra stvar bila je ta što tada nisam poznavao srpsku poeziju; prethodno sam učio nešto u školi u Jugoslaviji, ali ne mnogo.

**T. Š.:** Ali poznavao si francusku poeziju, zar ne?

**Č. S.:** Poznavao sam francusku poeziju zahvaljujući tome što sam pohađao školu u Parizu. Mučili su nas tako što su nas tjeerali da učimo napamet pjesme Remboa, Verlerna i Bodlera. Mrzio sam to.

**T. Š.:** I ja, ali volio sam Remboa. Imali smo zaista dobrog profesora francuskog, i jedini stvarni uticaj na mene u tinejdžerskom dobu imao je Rembo, posebno Rembo i Lotreamon, a ne slovenački pjesnici, osim Župančiča koji je bio slovenački Vit-

man. Tako je Vitman, preko Otona Župančiča, uticao na mene.

**Č. S.:** To je zanimljivo.

**T. Š.:** Kad smo se 1972. upoznali u Ajovi, u tom periodu sam te čitao, i čitao sam te kao francuskog i srpskog pjesnika. I meni je to bilo veoma čudno i toliko drugačije od ostale poezije koju sam čitao, recimo Boba Perelmana ili Ešberijeve *Tri pjesme*. Mislim da si polako, zaista polako tektonski pomjerio kontinent. Kao kamen koji pada posred američkog srca. Za tri, četiri, pet decenija, potpuno si prestrojio ne samo američku poeziju kakva jeste sada već i istoriju američke poezije. Slažeš li se?

**Č. S.:** To je prevelika pohvala za mene da bih je shvatio ozbiljno. Sve što sam ikada uradio bila je neka vrsta slučaja. Stvarno nisam imao nikakve mogućnosti da postanem srpski pjesnik jer nisam znao ništa o srpskoj poeziji kad sam počeo. Bio sam imigrantski klinac s užasnim stranim naglaskom, tako da je recitovanje ovih pjesama pred razredom u Parizu bilo poniženje; bilo je grozno. Tek kasnije sam shvatio, bože, pa ja stvarno volim ove pjesme i ove pjesnike. Kad sam počeo da pišem na engleskom, zainteresovao sam se za američku poeziju. Prvi pjesnik kog sam zavolio bio je Hart Krejn, što je pomalo suludo, jer nisam razumio ni jednu jedinu riječ; jednostavno mi se sviđalo kako je zvučalo. (*Smijeh.*) A potom su na mene uticali Volas Stevens i Vilijams. Čim sam se iselio iz kuće u Čikagu 1956, upoznao sam ljude koji su se bavili književnošću i raspravljali smo o američkoj poeziji. Toliko sam se posvetio američkoj poeziji i stalno sam mijenjao mišljenje o tome kako želim da pišem. Tek godinama kasnije stao sam i rekao sebi, pa, čekaj malo, da vidi-

mo kako izgledaju srpska, slovenačka i hrvatska poezija.

**T. Š.:** Možda ipak nosimo nešto u genima, jer iako nisi čitao srpsku poeziju, nekako nisi bio ni toliko daleko. Takođe, želim da te pitam o onoj fotografiji iz 1957. u Ouk Parku, u Illinoisu, a nekim platnima koje si naslikao.

**Č. S.:** (*Smije se.*)

**T. Š.:** S tim slikama zapravo možeš završiti akademiju u Evropi.

**Č. S.:** Pa počeo sam slikati mnogo ranije nego što sam počeo pisati poeziju i pomalo sam zamišljao da ću biti slikar. Dakle, to mi je bilo u središtu pažnje dok nisam napunio dvadeset pet ili dvadeset šest godina i shvatio da mi je poezija važnija.

**T. Š.:** Nevjerovatno. Nikada nismo razgovarali o tome i nisam to znao. Mora da si vrlo pažljivo proučavao Sezana. Formalno sam istoričar umjetnosti i više volim da proučavam umjetnost nego književnost.

**Č. S.:** O, pa da, naravno. Ono što sam naučio o modernoj književnosti i nadrealizmu nisam naučio čitajući knjige o modernoj književnosti i nadrealizmu već knjige o kubistima, dadaizmu i slično, posmatrajući vizuelnu umjetnost.

**T. Š.:** Imao sam „epizodu” kao vizuelni umjetnik, i tako sam prvi put došao u Ameriku. Dakle, stigao sam 1970. godine kao izlagač u Muzeju moderne umjetnosti, kao konceptualni umjetnik, član slovenačke grupe OHO.

**Č. S.:** Kakav rad si izlagao?

**T. Š.:** Bila je ta grupa koja se nazivala OHO, i njihov predvodnik Marko Pogačnik bio

je u vojsci. Kad sam, kao u otkrovenju, vidio stog sijena iz autobusa, znao sam. Rekao sam, ja sam jedan od vas, hajde da nađemo najbolju galeriju u Jugoslaviji. I urađićemo to drugačije! I tako smo dobili najbolju galeriju u Jugoslaviji, štampan je katalog, i u Njemačkoj ga je vidio Kinaston Mekšajn, kustos MOMA-e, koji je pripremao prvu veliku međunarodnu izložbu konceptualne umjetnosti pod nazivom *Informacija*. I u julu 1970. zamolili su me da učestvujem na izložbi, pa sam proveo mjesec dana u Njujorku, što mi je iz temelja promijenilo život. Jer Njujork je bio tako nevjerovatna eksplozija u poređenju s onim što sam znao u Evropi u to vrijeme.

**Č. S.:** Koje djelo si izložio?

**T. Š.:** Prikazivalo je moje stopalo iznad vatre na snijegu i pisalo je „42 stepena”. Ili je bila jedna fotografija s natpisom: „Oдавде довде...” Ne sjećam se! Sad je to toliko dosadno poslije četrdeset godina ponavljanja takve dišamovske salonske umjetnosti, ali onda je to bila bomba. Bio sam veoma blizak Mihaelu Hajceru i Onu Kavari a da to nisam ni znao. Mjerio sam se svakog jutra i slao razglednice svom mlađem bratu Andražu, koji je slikar, u to vrijeme bio je jedan od pet članova OHO grupe, svakog dana, mjesec dana, sa rečenicom: „Danas sam visok 180,3 cm”, ili: „Danas sam visok 180,1 cm.” I nisam znao da je On Kavara u to isto vrijeme pisao: „Još sam živ, još sam živ, još sam živ.” Ali ono što me je spriječilo da nastavim s ovim jeste to što su ostali umjetnici kao Hajcer, Kristo, Sol Levit, svi tražili 100.000 dolara za svoje sljedeće projekte. A ja sam bio Slovenac, jedan prosjak. Shvatio sam da to nije stvar za mene. Istorija je već izabrala junake.

**Č. S.:** Nevjerovatno. Zar nisi takođe upao u nevolju oko neke političke poeme kad si počeo pisati poeziju?

**T. Š.:** Jesam, to je bilo '64. U Ljubljani je postojao veoma važan kulturno-književni časopis *Perspektive*, koji je zauzeo stav protiv zvanične partijske linije. Prevodili su Hajdegera, Merlo-Pontija, Rolana Barta, autore *Tel Quel*-a. Kad su dogurali na granicu ukidanja, imenovali su me za odgovornog urednika jer su htjeli da sačuvaju časopis postavljanjem nevinog mladića na taj položaj. I onda sam objavio pjesmu, koju sam smatrao benignom, ništa posebno, ali su vladini ideolozi mislili da sama pjesma, kao i gest što sam postavljen za odgovornog urednika, predstavlja takav prestup da sam završio u zatvoru. Međutim, reakcija *Le Monde*-a, *New York Times*-a, *Corriere della sera*-e, bila je toliko snažna da su me samo izbacili iz zatvora poslije pet dana. Izašao sam kao kulturni heroj i to je bila veoma jeftina slava. Shvatio sam da moram postati stvarno dobar pjesnik da zaslužim svoju slavu. (*Smije se*.)

**Č. S.:** Je li bilo ičeg u pjesmi?

**T. Š.:** Bio je stih: „Socijalizam à la Luj XIV.” I u jednom stihu, „krepana mačka”. No nisam imao pojma da se ministar unutrašnjih poslova zvao Maček, tako da je to shvatio lično. Godine sredinom sedamdesetih bile su stvarno loše i mislim da su one najmračnije političke godine u Evropi: kad je ubijen Aldo Moro, otet Šljager, a Brežnjevljeva doktrina bila toliko jaka. Po povratku iz Amerike, iz Ajove 1973, bio sam uništen. Nisam mogao da zarađujem. Represija nada mnom u Sloveniji prestala je samo zbog američkog PEN-a. Dakle, Amerika me je zaista spasla nekoliko puta.

**Č. S.:** Isprva nisi htio da budeš politički pjesnik, zar ne?

**T. Š.:** Tako je. Ali pošto je sistem tada bio veoma sofisticiran, kad sam izašao iz završnice, ljudi iz tajne službe – iz Udbe – govorili su: „O, ostali ste bez goriva, ne pišete više protestne pjesme.” Moja druga knjiga, i dalje samizdat, bila je o leptirima, ni o čemu. Bilo je to subverzivnije nego da sam pisao protestne pjesme, jer vlada je morala da pokaže svoj pluralizam i demokratiju. Treba biti veoma precizan da vas ne podmite ili ne iskoriste.

**Č. S.:** I pjesme koje si otada izdao, imale su trenutke kad su bivale politički tumačene. Da li razmišljaš o politici?

**T. Š.:** Pa, borio sam se da budem slobodan kad pišem. I sama ova činjenica bila je subverzivna, te otuda politička. Ali, recimo, tokom ratova na Balkanu, kad su Brodski i Miloš bili u stanju da nešto napišu, potpuno sam začuao. Nisam napisao ni jedan jedini redak od '89. do '94. Naprosto sam prestao da pišem.

**Č. S.:** Bilo je previše deprimirajuće. Uzne miravam se skoro svakodnevno zbog stvari koje se događaju u svijetu. Ali reći: „Sad ću napisati pjesmu o nepravdi bilo gdje na svijetu”, to kod mene ne funkcioniše.

**T. Š.:** I mislim, sve i da namjeravaš pokazati taj bijes ili potištenost, ne bi mogao pisati dobru poeziju. Međutim, biti naprosto ono što jesi, biti slobodan kad pišeš, to je takođe središte stvarne odgovornosti svijeta. Stoga, tvoja sloboda jeste politički čin.

**Č. S.:** Mislim, takođe, da je za nas koji pamtimmo komunizam, programska politička poezija užasna asocijacija. Pomisliš na sve one jezive pjesnike...

**T. Š.:** ...Ili čak na velike pjesnike koji su učinili velike stvari, kao što su Neruda ili Elijar.

**Č. S.:** Upravo tako, koji su završili pišući usrane pjesme kao podršku nekom diktatoru ili politici. Evo nešto što me zanima: iskustvo pjesnika u Sjedinjenim Državama u poređenju s ostatkom svijeta. Šta misliš o gledištu po kom su pjesnici u Sjedinjenim Državama marginalizovani dok su pjesnici drugdje više cijenjeni?

**T. Š.:** Da to nije tačno. Toliko ljudi proučava poeziju, postoji toliko novih časopisa i novih odvažnih autora, veoma živahna scena.

” Novinari bi pitali:  
*Kako je to biti pjesnik laureat u zemlji u kojoj niko ne čita poeziju?*  
Nisam rekao ono što sam htio da kažem: *Serete.*

**Č. S.:** Slažem se. Pogledaj samo sve kurseve za kreativno pisanje, sva čitanja, sve veb-stranice. Tokom protekle godine, kao pjesnika laureata, zaista me je iznenadilo kako su se Amerikanci privikli na ideju o poeziji. Kad sam počeo pedesetih godina, ljudi zainteresovani za savremenu poeziju bili su kao neki kult.

**T. Š.:** Čak je i ono što moji studenti na Univerzitetu Ričmond sami otkriju nevjerovatno. Njihova motivacija, takmičarski duh, ljubav prema tome i divljenje starijim pjesnicima su nesvakidašnji. U Evropi se uopšte ne može naći ovakva publika za pjesnike.

**Č. S.:** (*Smije se.*): Kad sam postao pjesnik laureat, prvi koji su me intervjuisali bile su velike televizijske stanice: ABC, NBC, uobičajena mjesta. Novinari bi pitali: „Kako je to biti pjesnik laureat u zemlji u kojoj niko ne čita poeziju?” Nisam rekao ono što sam htio da kažem: „Serete.” Umjesto toga, rekao bih: „U ovoj zemlji ne postoji koledž ili univerzitet koji nema program čitanja poezije, ili ga nije imao u posljednjih dvadeset ili trideset godina.” Bio sam u publici kad si čitao, Tomaže, a tvoje pjesme su originalne i nije ih lako pratiti, pa ipak, nisam imao utisak da je publika imala poteškoća s njima.

**T. Š.:** Apsolutno. Ali ne bih bio nigdje bez prijatelja, posebno tebe, jer ti si me stavio na mapu. Godine 1984. otišao sam kod vidovnjakinje sa mladim slovenačkim pjesnikom Alešom Debeljakom, i vidovnjakinja mi je rekla: „Pismo će stići iz zemlje u kojoj ste već proveli mnogo vremena. Prijatelj će vam napisati pismo koje će vam promijeniti život.” Počela je da te opisuje tačno u detalj. Znao sam koga opisuje. I 1986. napisao si mi pismo: „Sreo sam Boba Hasa i razgovarali smo o Vama, i razgovarali smo sa Danom Halpernom; on će objaviti knjigu.” A ova knjiga mojih izabranih pjesama, koju je 1998. objavila „Ecco Press”, promijenila mi je život.

**Č. S.:** Pa, stvarno imaš mnogo poklonika među mlađim pjesnicima.

**T. Š.:** Zahvaljujući toj podršci. A imao sam još jednu generaciju koja je bila zainteresovana za moj rad. Jedan sam od najsretnijih evropskih pjesnika; izuzetno sam zahvalan na tome kako se prema meni postupa u Americi. To je skoro nevjerovatno.

**Č. S.:** Po jednom zajedničkom prijatelju i uredniku, tvoje knjige se takođe dobro i prodaju u ovoj zemlji.

**T. Š.:** Pa... Relativno. (*Smije se.*) Gledam *Amazon*. Ti se dobro prodaješ i Bob Has se dobro prodaje, ali prevodi se ne prodaju dobro. Ipak, možda dovoljno da se ponadam da ću nastaviti. Dosad imam deset američkih knjiga, a nema mnogo živih evropskih pjesnika koji to imaju.

**Č. S.:** Postoji jedno pitanje u vezi s kojim sam jako radoznao: misliš li da se američka poezija mijenja?

**T. Š.:** Da, američka poezija se *stalno mijenja*. Toliko pjesnika nestaje, scena se mijenja, a ipak ostaje neizmjerljivo jaka. Takođe je mnogo zdravija u poređenju s vizuelnim umjetnostima, gde kustosi terorizuju umjetnike. Više ne dozvoljavaju slike. Poezija je mnogo iskrenija, mnogo zdravija.

**Č. S.:** Što se dešava u Sloveniji?

**T. Š.:** U Sloveniji imam sreće što su me prihvatili Amerika i svijet, što sam dosta prevođen, pa mi je dozvoljeno da nastavim s objavljivanjem novih knjiga. Imao sam sreće što sam bio u mogućnosti da postanem most. Na primjer, Ričard Džekson i njegovi studenti dolaze u Sloveniju i imamo dva međunarodna festivala: Vilenicu i Medanu. Slovenačka poezija je vrlo prisutna u Sjedinjenim Državama, kao i američka ovdje, više nego u Njemačkoj, na primjer.

**Č. S.:** A šta je s evropskom poezijom, istočnom i zapadnom? Što misliš, gdje se piše najzanimljivija poezija?

**T. Š.:** U Poljskoj.

**Č. S.:** I dalje?

**T. Š.:** Da. Irska poezija, poljska poezija, a zatim... Ne znam dovoljno o Transilvanijском basenu, ali čini se da Rumunija ima vrlo, vrlo dobre pjesnike. U proteklih dvadeset godina nisu imali puno kontakata sa Zapadom, ali imaju velike pjesnike. Mlađi poljski pesnici su zaista solidni. Kako ti prosuđuješ?

**Č. S.:** Slažem se, slovenačka poezija je zaista solidna. Mislim da je i srpska veoma dobra. Imaš Milana Đorđevića, Dušana Novakovića, Radmilu Lazić, Ninu Živančević, i nekoliko drugih. Poznaješ li Milanov rad?

**T. Š.:** O, definitivno. Obožavam ga. Posebno u posljednjih petnaest godina. On je veliki svjetski pjesnik i trenutno najbolji živi srpski pjesnik.

**Č. S.:** Slažem se. Još se može naći iznenađenja u bivšoj Jugoslaviji, ili kako god hoćeš da nazoveš to mjesto. Ruska poezija je zanimljiva. Vidio sam nekoliko antologija s velikim brojem vrlo mladih pjesnika za koje nikada nisam čuo. Ruska poezija izgleda mnogo intenzivnija, mnogo življa od onoga što se događa u Francuskoj i Italiji, kao i u Španiji. Nedavno sam razgovarao s jednim španskim piscem i rekao mi je: „Ne dešava se mnogo toga u španskoj poeziji.” Naravno, ne možemo biti sigurni da je zaista tako, jer prevodi nove poezije često nisu dostupni.

Pričaj mi o svom prevodilačkom radu. Prevodiš li sopstvenu poeziju?

**T. Š.:** Kao pisac, ja sam mjesečar. Ne znam šta radim. Kao prevodilac svoje poezije, radim poput drvosječe s rječnikom i pokušavam biti tačan i precizan. Uglavnom

moram sebe prevoditi, jer pišem samo na slovenačkom.

**Č. S.:** Nikad nisam sebe prevodio. Uvijek me zapanji to što neko uopšte ulaže napor da me prevede. Mislim, imam prevodioce na više mjesta, ljude koje ranije nikad nisam sreo, koji me prevode na arapski, španski, norveški, mađarski. Trud ljubavi, pretpostavljam.

**T. Š.:** Da. Sjećam se da sam bio veoma snužden kad sam prevodio tvoje izabrane pjesme na slovenački i radio sam to polako, polako. Činilo se lako, ali nije stvarno funkcionisalo – do kraja sam ostao nezadovoljan, a onda, ne znam šta se desilo. Nakon što pola godine nisam radio na tom prevodu, proveo sam možda deset dana s njim, unio neke promjene, i uspjelo je. Bio sam veoma srećan.

**Č. S.:** Mislim da to mora biti način na koji se radi na prevodima. Iskusio sam istu stvar mnogo puta. Postoji prosto objašnjenje. Uvijek tražimo neki ekvivalent, jezik koji se nekako približava onome što je rečeno u originalu. I vrlo često ti u datom trenutku jednostavno ne padnu na um prave riječi ili pravi frazem.

**T. Š.:** Nastojim da budem direktan koliko je moguće, doslovan koliko je moguće. Još se sjećam kako je Margerit Jursenar, na primjer, prevodila Katula. Bilo je to kao da je pročitala stranicu, a onda sama uradila nešto drugo. Takva je francuska tradicija prevodjenja. Njemačka tradicija je posve drugačija. Slovenci prevode više kao Nijemci. Sve to zavisi, ali plašim se prevodilaca koji misle da mogu da poboljšaju izvornik, ili iskoriste drugi jezik, da izvedu to na drugačiji način. Obično ne ide tako.

**Č. S.:** Slažem se. Uvijek počinjem skromno. Želim biti što doslovniji. Ne želim da



se namećem, i zaista se bojim da sam previše slobodan, čak i kad se to čini neopodno. Čak i tada, to je skoro bogohuljenje; svetogrđe je da se osjetiš slobodnim da nešto drastično promijeniš u prevodu. Pokušavam biti vjeran. Ali, naravno, ponekad to nije moguće.

**T. Š.:** Kad ćemo se vidjeti? Hoćeš li ove godine ići u Belinconu u Švajcarskoj? Rekao sam im da bi trebalo da te pozovu, obećali su da hoće.

**Č. S.:** Ne bih išao sad. Toliko sam srećan što sam ovog ljeta kod kuće nakon devet mjeseci neprestanih uzbuđenja. Putovao sam svake nedelje između Nju Hempšira, Njujorka i Vašingtona. Bilo je iscrpljujuće.

**T. Š.:** Kakva je situacija? Pošto si pjesnik laureat, imaš li kancelariju u Vašingtonu?

**Č. S.:** O, imao sam veoma lijepu kancelariju u Kongresnoj biblioteci nasuprot Ka-

pitolu, ali sam se povukao. Neću ostati drugu godinu.

**T. Š.:** Možeš li se povući?

**Č. S.:** Da, naravno, mogu se povući. Slobodna zemlja. (*Smiju se.*)

**T. Š.:** Dakle, bio si tamo samo godinu dana?

**Č. S.:** Da, bio sam pjesnik laureat do prvog jula. Naprosto mi je bilo previše. Dao sam najmanje pedeset ili šezdeset intervjua i bilo je *bezbroj* drugih stvari koje sam morao da uradim. Dobijao bih svaki dan tri-deset mejlova u vezi s poezijom. Dovoljno da zamrziš pjesnike i poeziju. Dosta! Znaš već, želim da radim i nešto drugo.

**T. Š.:** Da, da...

**Č. S.:** Recimo, da sjedim mirno s čašom vina i pričam sa svojom mačkom. (*Smijeh.*)

(S engleskog prevela Marija Bergam Pelikani)